

דכר כהנתי שם שהו ירושלמי ב"ר"פ אין עומדין : אין המתפלל וכו'. משנה פרק אין עומדין ברכות (דף כ"ט:) אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבו ובגמרא שם (ל"ב ב') אמר רב יוסף ל"ש אלא מלכי ישראל אבל מלכי עכו"ם פוסק מיתבי ראה אנס בא כנגדו ראה קרון בא כנגדו לא יפסיק אלא מקלר ועולה ל"ק הא דאפשר לקרר הא דלא אפשר כלומר שאל ראה שיכול למחר ולשיים

תפלתו קודם שיגיעו אליו יקלר דהיינו שיאמר פתיחה בברכות ותחומתן ואם לאו פוסק : ובתבוא ההנהגה שאל פסק אינו לריר לחזור לראש לא חוזר לתחלת הברכה שפסקה בה ואם היה בג' ראשונות חוזר לראש בג' אחרונות חוזר לעבודה. ובתבוא ה"ר יונה שאל יכול להתרחק לזד ויהגלל בזה מלדבר יעשה כן : וכן אם ראה נחשים וכו'. משנה שם (כ"ט:) אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק ובגמרא (דף ל"ג) אמר רב שש לא שנו אלא נחש אצל עקרב פוסק. ירושלמי מ"ט דמחייא בחר דמחייא ולכך חילק רבינו בין מקומות שדרכן להמים למקומות שאין דרכן להמים. ומ"ט אם הגיעו אליו דלא חומא כיון שראה אותם אפילו מרחוק פוסק לכך כהנ' שאינו פוסק אלא"כ הגיעו אליו כלומר קרוב לו :

י נשים ועבדים וכו'. משנה פרק מי שמתו (דף כ'). וכל איש שפסוק וכו'. רוב הפטורים מק"ש נאמר בהם שפטורים גם מן התפלה ואף בלחודן שלא תפסר פטורים מק"ד דק"ש דאורייתא פטורים תפלה דרבנן לא כ"ש :

ובל המלוים את המה וכו'. משנה ר"פ מי שמתו (י"ז ב') הן נושאי המטה וחילופיהן וכו' ואלו ואלו פטורים מן התפלה ופירש רבינו שם ואם לא יהיה מן המזומנים לשאת המטה ולא מן העוזרים אבל בא ללוות בלבד הוא חייב בק"ש והכל פטורים מן התפלה והעם מפני טרדות הלך עכ"ל :

פ"א א כשיכנסם חזק למטהו וכו'. פרק הכרואה ברכות (דף ס"ו) הכנסם לישן על מטהו אומר שמע ישראל עד ויהי

דהאי סמוך למנחה היינו סמוך למנחה גדולה : ויש לדקדק בדברי רבינו שכתב כיון שהגיע זמן מנחה גדולה דמשמע שאינו חסור עד שיגיע זמן המנחה וקודם לכן בסמוך כהנ' אינו סועד סמוך למנחה. וז"ל להסמוך למנחה קרי כיון שהגיע זמן המנחה : ואם התחיל וכו'. היינו דוקא כשיש שהם זיוס אבל אם אין שהם זיוס יפסיק ולשון רבינו דייק הכי שכתב ואחר כך

מתפלל הפלת המנחה משמע דוקא כשח"כ יתפלל דהיינו בדאיכא שהם אבל אי ליכא שהם יפסיק וכן נחבאר בפרק לולב הגזול דאפילו במנחה דרבנן אי ליכא שהם זיוס מפסיק וכמו שכתבתי בפ"ב מה"ק"ש :

ו מאימתי התחלת הספורות וכו'. עד משתיר חגורו. לשון הגמרא שם כלשון הזה. ופירוש מעפורת סודר :

ומאימתי התחלת הדין וכו'. ג"ז שם מאימתי התחלת הדין ר' יונה ור' ירמיה חד אמר משתעטפו הדיינים וחד אמר משתחילו בעלי דינין ול"פ הא דעסיקי ואחו דיינא וכו' דלא עסיקי ואחו דיינא :

ז אף ע"פ שהפלת ערבית וכו'. ברייתא בריש ברכות (דף ז') :

ומותר להסתפר וכו'. מילתא דכברא היא והכי משמע מדלא נקט במהמיתין לא יסב לפני הספר אלא בסמוך למנחה :

ח מי שהיה עוסק בת"מ וכו'. משנה פ"ק דשבת (דף ט"ו) מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה ואוקמה בעוסק בתורה (שם י"א.) אמר ר' יוחנן לא שנו אלא כגון רשבי וחביריו שמורחקן אומנותן אבל כגון אנו מפסיקין לק"ש ולתפלה וההניח כשם שאין מפסיקין לתפלה כך אין מפסיקין לק"ש כי הניח ההיא בעיבור השנה. וסבר רבינו דטעם עיבור השנה הוא לפי שהוא זרכי רבים. ומה שכתב רבינו וכל העוסק בזרכי רבים כעוסק בתורה פירושו הכי זה כמו שמורחקן אומנותן ועוסק בתורה שהרי כהנ' בפ"ב מהלכות ק"ש היה עוסק בזרכי רבים לא יפסיק אלא יגמור עסקיהם ואחר כך יקרא אם נשאר עת לקרות וק"ש חמירא מתפלל לענין הפסקה וכיון דלענין ק"ש אינו מפסיק כ"ש שאינו מפסיק לתפלה.

תורה גדולה ממצות תפלה. יוכל העוסק בצרכי רבים כעוסק בדברי תורה : מ"ה אין המתפלל מפסיק תפלתו אלא מפני סכנת נפשות בלבד. ואפילו מלך ישראל שואל בשלומו לא ישיבו. אבל פוסק הוא למלך עובד כוכבים שמא יחרגנו. היה עומד בתפלה וראה מלך עובדי כוכבים או אנס בא כנגדו יקצר ואם אינו יכול יפסיק. וכן אם ראה נחשים ועקרבים באים כנגדו אם הגיעו אליו והיה דרכן באותן המקומות שהן ממיתין פוסק וכו'. ובגמרא. ואם לא היה דרכן להמית אינו פוסק : י נשים ועבדים וקטנים חייבים בתפלה. וכל איש שפסוק מקריאת שמע פטור מן התפלה. וכל המלוין את המת אף על פי שאין למטה צורך בהן פטורין מן התפלה :

פרק שביעי

א כשתקנו חכמים דברי תפלות אלו תקנו ברכות אחרות לברך אותן בכל יום אלו הן כשיכנס אדם למטתו ילישן בלילה מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם המפיל חבלי שינה על עיני והמשקיע

א עור סי' נ"ב כמ"ג עשין שם : ב עור א"ח סי' נ"ה : ג עור סי' ק"ו עשין י"ט : ד עור סי' ק"ו כמ"ג שם : ז עור א"ח סי' נ"ט כמ"ג עשין כ"ז :

לחם משנה

ח מי שהיה עוסק וכו'. פ"ק דשבת (דף י"א) מפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפלה ופירשו בגמרא כגון ר' שמעון בן יוחאי וחביריו : וכל העוסק וכו'. כהנ' נחבאר למעלה בהלכות ק"ש פ"ב :

ט היה עומד בתפלה וכו'. משנה ריש פרק אין עומדין (דף כ"ט ע"ב) אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבו ובגמרא שם (ל"ב ב') אמר רב יוסף לא שנו אלא למלכי ישראל אבל למלכי עכו"ם פוסק וכו' : וכן אם ראה וכו'. שם במשנה אפילו נחש כרוך

הנהגות מיומניות

[1] פרק קמא דשבת כרב אחא בר יעקב ודלא כלישנא קמא עיין שם וכן פסק רבינו משולם וכן ר"י אלפס אבל ר"ת פסק כלישנא קמא דלא אסר אלא משהגיע מנחה קטנה או אסור אפילו סעודה קטנה אבל משעת מנחה גדולה אין אסור אלא סעודה גדולה כגון בחברותא בסעודת נישואין ובית מילה וכיוצא בהם וכן איתא בתשובת הגאונים אבל סעודה קטנה מותר אפילו להתחיל עד שעת מנחה קטנה וגם בתפלת השחר פסק דלית הלכתא כריב"ל כו' כדלעיל בספד עיין בספר התרומה וכן כתב בעל הספר המצות ורבינו שפחה ורבינו אביה אטנם מורי ורבינו נהג בעצמו כרבינו המחבר ורבינו משולם ולעילם אינו מתחיל לאכול בשבת וירפ' משעבר חצי היום אם אינו מתפלל מנחה קודם כאשר כתבתי לקמן בסוף הלכות שבת ע"כ : [2] ואע"פ שהתחיל באיסור ואע"פ שספר התרומה פסק כלישנא קמא דפ' מנחה קטנה כדלעיל מודה הוא שאם הגיע זמן מנחה קטנה יש להפסיק אם התחיל אחרי כן אבל אם התחיל קודם לכן אין צורך להפסיק כל זמן שיש שחית ביום להתפלל מנחה. ע"כ : [3] וכן כתבו החוספות בשהגיע זמן ק"ש דלילה שאין לאכול סעודה עד שיקרא ק"ש ויתפלל ע"כ : [4] בירושלמי פסק שאם היה מרתיע נחש ובא כנגדו פוסק לפי שהוא בא בכעס ומתכוין להזיקו ואם פוסק לא מצונו שיצטרך לחזור לראש אבל לתחילת ברכת חזון ואם היה עומד בג' ראשונות חוזר לעבודה וכו' כדלקמן תוספות ע"כ :

מגדל עז

לא יכנס למרחק כו' עד העוסק בדברי תורה. פ"ק דשבת (דף ט') וירושלמי דברכות (דף ו') גרסינן אמר רבי ירמיה כל העוסק בזרכי יצויר-כעוסק בדברי תורה והכניסו בו הכל : אין המתפלל מפסיק כו' עד יפסיק. פרק אין עומדין (דף ל"ב) : וכן אם ראה נחשים כו' עד אינו פוסק. פרק אין עומדין (שם) וירושלמי : נשים ועבדים וקטנים כו' עד סוף הפרק. פרק מי שמתו (דף כ"א) ופרק חים קורא (דף י"ד) :

פ"ו כשתקנו חכמים כו' עד לעולם מלו. פרק ט' דברכות (דף ס') :

פ"ז א כשתקנו וכו'. בפרק הכרואה (דף ס"ו) אמרו הנכנס לישן על מטהו אומר משמע

י' היה אם שמוע ואומר ברוך המפיל חבלי שינה על עיני וכו'. ופירש"י והוא מפני שלמה שלל והוא פסול ורשע בזרעו. ומ"ש ואפילו אשתו ישנה עמו כנחשאר בסוף פרק ג' מהלכות ק"ש. והגרסא הנכונה בדברי רבינו סמוך לואפילו אשתו ישנה עמו ולא אנסתו שינה קורא פסוק ראשון או פסוקי רחמים. ונמקת ספרים יש חוספת דברים ופסוקי סופרים הם. ומ"ש פסוקי רחמים הוא מדאמרין בפ"ק (דף ד': ה'). אמר רב נחמן בר יצחק אם ת"ח הוא אינו לריק אלא אמר אף ה"ח צדי למימר חד פסוקא דרחמי כגון בידך אפקיד רוחי וכו'. וגרסינן בפ"ג דשבועות (דף ס"ו:) דריב"ל מסדר יושב בסתר עליון עד כי אתה ה' מחסי וכו' מה רבו זרי עד לה' י"שועה וגוי :

ג בשעה שיקץ בסוף שנתו. כלומר. דלפ"ג דאמרין בגמרא (ברכות דף ס"ו:) כי מחער לימא אלהי נשמה וכו' אין הכוונה כל זמן שיקץ צדי זו שעה שהיה אלא דוקא בסוף שנתו. ומ"ש רבינו מכאן עד המכין מלעדי גבר כך הם מסודרות בפרק הרוואה (ס"ט) בלשון הזה :

וכתב ה"ר יונה ז"ל שגמלא מלשון רבינו שמצד אוחס על מסתו כסדר שהם כתובים בגמרא וזה הוי"ה שמאחר שאין ידיו נקיות הלא יצרך ומה שסידרו אוחס בגמרא כך מפני שהם היו קדושים ורחוקים ידיהם צענין שהיו יכולים לומר הכרכות בנקיות אלא אלו שאין אנו יכולים לומר ולשבת בנקיות כ"כ אין נכון לאומרים עד לאחר נפילה. והוא דאמרין כל הכרכות מברך אוחס עובר

לעשיין היינו ברכת המזות שאומר בהם ואנו לריק לבדך החלה להקצ"ה על מה שזנו וקרבנו לעבודתו אבל ברכות של הודאה ושל שבת כגון אלו יכול לבדך אה"כ. ובברכה אשר יצר כתבו ההגהות שיש אומרים ששכנעם להטיל מים אין מברך אשר יצר כיון שא"כ ליעול אה"כ שפסק אף ר"י היה רגיל לבדך אשר יצר אף לקטנים וכן נהגו :

ו ומברך אדם בכל יום וכו'. כתב הר"ף ז"ל בסוף ברכות גרסין בפרק הסבלת (מנחות דף מ"ג ב') תניא חייב אדם לבדך בכל יום ג' ברכות שלא עשני גוי ובור ואשה. רב אחא בר יעקב שמעיה לבריה דקא צריך שלא עשני בור א"ל כולי האי אלא היכי איצריך שלא עשני עבד היינו אשה היינו עבד עבד זיל טפי :

ז וכל ברכה מהם שלא נתייב בה וכו'. החסם [בברכות דף ס"ו:] ד"ה כי שמוע כתבו דלפילו לא שמוע קול תרגומא מברך הנוהג לשכוי דאין ברכה זו אלא על הכתוב האור שהתרגול מבחין והוא נהנה מן האורה אבל בשאר ברכות אינו מברך אלא ח"כ נהנה כגון אם שבת על מסתו לא יברך מלבד ערומים וכן כל כיוצא בזה וכ"כ הר"ש דכל ברכות שהם להנחות כגון מלבד ערומים עומד ישראל ושעשה לי כל צרכי אם אין נהנה מהם כגון ששכב על מסתו בלתי ערום אינו מברך אוחס. וההגהות כתבו בשם החסם שאם הוא במדבר שאין שם תרגול לא לו ולא לאחרים או אם הוא מרש לא יברך הנוהג לשכוי

והמשקיע שינת תרדמה והמאיר לאישון בת עין. יהי רצון מלפניך יי' אלהי שתצילני מיצר רע ומפגע רע ואל יבהלוני חלומות רעים ולא הרהורים רעים ותהא מטתי שלימה לפניך ותעמידני ממנה לחיים ולשלום והאירה עיני פן אישן המות ברוך אתה יי' המאיר לעולם כולו בכבודו : ב וקורא פרשה [א] ראשונה מקריאת שמע [ב] וישן ואפילו אשתו ישנה עמו (קורא פסוק ראשון או פסוקי רחמים ואחר כך יישן) ואם אנסתו [ג] שינה קורא אפילו פסוק ראשון או פסוקי רחמים [ד] ואחר כך יישן : ג בשעה שיקץ בסוף שנתו מברך והוא על מטתו כך. אלהי נשמה שנתת בי מהורה אתה בראתה ואתה יצרתה ואתה נפתחת בי ואתה משמרה בקרבי ואתה עתיד ליטלה ממני ואתה עתיד להחזירה בי לעתיד לבא כל זמן שהנשמה תלויה בקרבי מודה אני לפניך יי' אלהי רבון כל המעשים ברוך אתה יי' המחזיר נשמות לפגרים מתים : ד כששומע קול התרגולים מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה. כשלוש בגדי מברך ברוך אתה יי'

אלהינו מלך העולם מלביש ערומים. כשמניח סדינו על ראשו מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם עומד ישראל בתפארה. כשמעביר ידיו על עיניו מברך פוקח עורים. כשישב על מטתו מברך מתיר אסורים. כשמוריד רגליו מן המטה ומניחם על גבי קרקע מברך רוקע הארץ על המים. כשעומד מברך זוקף כפופים. כשנוטל ידיו מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים. כשרוחץ פניו מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם המעביר חבלי שינה מעיני ותנומה מעפעפי יהי רצון מלפניך יי' אלהי אבותי שתרגילני לדבר מצוה ואל תרגילני לדבר עבירה ועון ותשלט בי יצר טוב ואל ישלט בי יצר רע ותחזקני במצותיך ותן חלקי בתורתך ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ותגמלני חסדים טובים ברוך אתה יי' גומל חסדים טובים : ה יוכל זמן שיכנס לבית הכסא. אומר קודם שיכנס התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון עזרוני שמרוני שמרוני המתנינו לי עד שאכנס ואצא שזה דרכן של בני אדם. ואחר שיצא מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם יאשר [ו] יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יסתם אחד מהם או יאם יפתח אחד מהם אי אפשר להתקיים אפילו שעה אחת ברוך אתה יי' רופא כל בשר ומפליא לעשות : ז כשחוגר חגורו מברך אוזר ישראל בגבורה. כשלוש נעליו מברך שעשית לי כל צרכי. כשמהלך לצאת לדרך מברך המכין מצעדי גבר. ומברך אדם בכל יום ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם שלא עשני גוי. ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם שלא עשני אשה. ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם שלא עשני [ז] ישמנה עשר ברכות אלו אין להם סדר אלא מברך כל אחת מהן על דבר שהברכה בשבילו בשעתו. כיצד הרי שחגר חגורו והוא על מטתו מברך אוזר ישראל בגבורה. [ח] שמע קול התרגול מברך הנותן לשכוי בינה. וכל ברכה מהן שלא

א עור שם כמ"ג עשין י"ח : ב עור א"ח סי' מ"ז כמ"ג עשין כ"ז : ג עור א"ח סי' ג' כמ"ג עשין שס : ד עור א"ח סי' ו' : ה נדה דף ל' : ו ע"א סי' מ"ו וע"ש :

לחם משנה

ו ומברך אדם בכל יום וכו'. מנחות פ' הסבלת (דף מ"ג:) תניא היה ר' מאיר אומר חייב אדם לבדך שלם ברכות בכל יום ואלו הן שלא עשני גוי שלא עשני אשה שלא עשני בור ואסיוקו החס אלא מאי מברך שלא עשני עבד היינו אשה [היינו יעבד] ותיכיל זיל טפי ופירש"י (שם מ"ד.) זיל מוולל העבד יותר מן האשה. ל"א זיל טפי כלומר הוסיף וצריך כדי להכלים ע"כ. ורבינו כתב הסדר בראשונה שלא עשני גוי ואחר כך אשה ואח"כ עבד והרי משמע בגמרא שבמקום שלא עשני בור אמר שלא עשני עבד ואלא עשני בור הוי בצנייתא אחר אשה. אבל ראיתי ב"י שכתב שבתחלה מברך עבד ואחר כך אשה מפני שהעבד מוולל יותר כדאמרנו בגמרא וא"כ מתחילין מן היותר פחות קודם ותחלה קאמר עכו"ם שהוא פחות מכולם ואח"כ עבד שהוא מוולל טפי ואח"כ אשה וכן דין שמתחלה יברך שלא עשני עכו"ם ואח"כ יברך עבד שאפילו עבד שהוא טוב ממנו לא עשאו. ורבינו ז"ל נראה שלא הקפיד בזה ואולי שהוא מפרש כפירוש אחר

הנהגות מיימוניות

[א] בלא ברכה וכן פסקי התוספות בשם רבינו תם דאין עיקר מצות ק"ש אלא מפני המיוקן כדאיתא בגמרא ואם ת"ח הוא אין צריך ודלא כמירוש רש"י שפירש דזה עיקר ק"ש עיין בתוספות שקרא ק"ש בבית הכנסת פירוש אפי' בענינה מצוה לקרותה על מטתו וכו' ע"ש : [ב] ירושלמי דשבועות דריב"ל היה אומר שיר של פגעים וחמור מה רבו צרי ואקוּפְּסִי. כי חילתני ואח"כ היה יושן ע"כ. ודלא כמאן דסבך דהוי ברכה ספוכה לאשר יצר ולכך אינה פותחת בברוך וכן הסכים הסור אוחס סימן ו' מדאמרי בפרק הרוואה ב"י שחלל משנתה לימא אלהי נשמה וכו' משי ידיה לימא ענט"י : [ג] אבל אם נכנס רק להשתין מים יש מרבותינו שלא היו מברכים אפילו אשר יצר כיון שא"צ לישול אפי' שפשף כדלקמן בפרק ג' מהלכות ברכות אמנם ר"י היה רגיל לברך אשר יצר אף אחר קטנים וכן כתב מורי רבינו בתשובה ע"כ : [ד] מדברי הסור סימן ו' נראה דאפילו להטיל מים מברך אשר יצר וע"ש אבל שלא עשני בור לא הוזכר וכן פסק ר"ש בשם רב נשוראי שאין צורך ודלא כדגרים בספרים בפרק הסבלת ר"י אומר ג' ברכות חייב אדם לברך בכל יום שלא עשני אשה ושלא עשני בור ע"כ : [ה] אמנם התוספות כתבו אהא דשמע קול תרגול ואפילו כי לא שמע נמי מברך שאין הברכה אלא על הנאת האורה שרנגול מבחין והוא נהנה מן האורה ולא אמר כי שמע אלא לאפקי לן במדרג דליכא תרגול לא לאחרים ולא לו אי לאפקי חרש וכן סומא לא יברך פוקח עורים כיון שהדבר חסר בגופו ולשון התלמוד להדיא כרבינו המחבר ע"כ :

מגדל עז

וקורא פרשה ראשונה כו' עד כל נכרי. הכל פרק הרוואה (דף ס'):

בשיטה קטיתא בברכות ועיין למעלה בהגהה בפ"ג ע"כ : [ג] בפ"ק אמר ריב"ל אע"פ שקרא ק"ש בבית הכנסת פירוש אפי' בענינה מצוה לקרותה על מטתו וכו' ע"ש : [ד] ירושלמי דשבועות דריב"ל היה אומר שיר של פגעים וחמור מה רבו צרי ואקוּפְּסִי. כי חילתני ואח"כ היה יושן ע"כ. ודלא כמאן דסבך דהוי ברכה ספוכה לאשר יצר ולכך אינה פותחת בברוך וכן הסכים הסור אוחס סימן ו' מדאמרי בפרק הרוואה ב"י שחלל משנתה לימא אלהי נשמה וכו' משי ידיה לימא ענט"י : [ג] אבל אם נכנס רק להשתין מים יש מרבותינו שלא היו מברכים אפילו אשר יצר כיון שא"צ לישול אפי' שפשף כדלקמן בפרק ג' מהלכות ברכות אמנם ר"י היה רגיל לברך אשר יצר אף אחר קטנים וכן כתב מורי רבינו בתשובה ע"כ : [ד] מדברי הסור סימן ו' נראה דאפילו להטיל מים מברך אשר יצר וע"ש אבל שלא עשני בור לא הוזכר וכן פסק ר"ש בשם רב נשוראי שאין צורך ודלא כדגרים בספרים בפרק הסבלת ר"י אומר ג' ברכות חייב אדם לברך בכל יום שלא עשני אשה ושלא עשני בור ע"כ : [ה] אמנם התוספות כתבו אהא דשמע קול תרגול ואפילו כי לא שמע נמי מברך שאין הברכה אלא על הנאת האורה שרנגול מבחין והוא נהנה מן האורה ולא אמר כי שמע אלא לאפקי לן במדרג דליכא תרגול לא לאחרים ולא לו אי לאפקי חרש וכן סומא לא יברך פוקח עורים כיון שהדבר חסר בגופו ולשון התלמוד להדיא כרבינו המחבר ע"כ :

מוסרת ונעילת ידים דחפלה מזה היא וכיון דלקביל פני רבו עובר במים כ"ג להקביל פני שכינה ומה שהיו עושין מספחת נגובה לא לנקות הידים אלא להעבירה על פניו ולהצטנן בה ולהעביר מעיניו ללפוף וחבלי שינה. ורבינו סובר דליתו רוחן וכמבואר בדבריו פ"ג דהלכות שכינה עשור והיה דהולך להקביל פני רבו לא מנרע דשלי הכס דא"ל להקביל פניו אס לא יעבור במים כיון שהיה מעבר הנהר אבל הכא אפטר להקביל פני שכינה בשקנה ידיו בכל מידי דמנקי :

פ' נהגו העם וכו' אין ראוי לעשות כן וכו' . כלומר שתי עניות עושין אחד שמברכין אותם אחר זמן עשייתם ועוד שמברכין אותם בין נתייבו בין לא נתייבו ואין ראוי לעשות כן לבדך אותם אחר זמן עשייתם וכן אין לבדך ברכה אלא כנתייב זה :

י' המשכים לקרות בחרה וכו' . בספ"ק דברכות (דף י"א ב') אפילו אמוראי אס לר' ברכה למשנה ולגמרא ולמדרש וכחז' ר"י ב' שס רבינו האי דהלכתא כר' דאמר אפילו למדרש נמי לר' לבדך : ומברך ג' ברכות ואלו הן וכו' . שס נחלקו מה מברך ומסקנא אחר רב פפא נמימניהו לכולהו והס שלש ברכות אלו שכתב רבינו . ומ"ס ואח"כ קורא מעט מד"ת הוא כדי שלא להפסיק בין הברכה ובין הדבר שמברך עליו :

יב' ושבתו חכמים וכו' . שבת פרק כל כהני (דף ק"ח ב') א"ר יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום ופריש בגמרא דהיינו פסוקי דזמרה ומפרש רבינו דהיינו מתהלה לדוד עד סוף הספר : ותקנו ברכה וכו' . כחז' ר"י ז"ל פרק אין עומדין ותקנו רבנן למימר ברכה מקמייהו וברכה מתחריהו ומאי כיון ברוך שאמר :

ברכת כהנים. יי' מקומות שקורין צו את בני ישראל ויש מקומות שקורין שתייהן וקורין פרקים או הלכות מן המשנה ומן הברייתות : יב' יושבו חכמים למי שקורא וזמירות מספר תהלים בכל יום ויום מתהלה לדוד עד סוף [ס] הספר . וכבר נהגו לקרות פסוקים לפנייהם ולאחריהם ותקנו ברכה לפני הזמירות והיא ברוך שאמר וברכה לאחריהם [ט] והוא ישתבח . ואחר כך מברך על קריאת שמע וקורא קריאת שמע : יג' יש מקומות שנהגו בהן לקרות בכל יום אחר שמברכין ישתבח שירת הים ואחר כך מברכין על שמע . ויש מקומות שקורין שירת האזינו. ויש יחידים שקורין שתי השירות הכל

א עיין בעל"ח סי' תרי"ג : ב סמ"ג עיין י"ט ט"ח סי' מ"ז : ג ט"ח סי' מ"ז : ד ט"ח סי' מ"ז וכו' :

לחם משנה

וי' ואולי תקו' הלשון משום שמהלך וי"ו והס שלש ברכות ודלא כר"ת שכתב שהכל בברכות שכתבו בשם החסידות שם לקרות ברכה אחת וגרסי' והערב בו"ו והס ב' ברכות . והערב בו"ו והכל ברכה אחת (ה"ל) : ורבינו לא היה גורס בגמרא ומסיים וכו' אלא גורס הכי ור"ל אמר הכי ובגירסת ההלכות הוה מסיים פשטם דהכל ברכה אחת : חייב

מגדל עז

ביום הכפורים ותשעה באב שאין שם רחצה כו' עד נתייב זה . פרק הרה"ה (דף ס') : כתב הראש"ד ז"ל ומי הוא שלא ירחץ ידיו וכו' (ע"י ב"מ) ומנכר דכרכו אס כשאר ימים עכ"ל : ואומר אני זו מחלוקת ישנה היא פרק הרה"ה בברכות אס בדברי רמז"ל או כמו שנהגו רוב המקומות שכתב שהוא מנהג בטעות והרבה גלושים ודוני רבננו עבלי החוס' ז"ל שבו המנהג שנהגו ומהס ז"ל הודו לרמז"ל כהשגה באב ויום הכפורים שאין שם רחיצה כלל מדאמרין פרק בחרה דיומא שאסור להשיט אצבעו קטנה במים וכן הסכים מורינו ה"ר פרץ זקן ז"ל וגור נעטילת ידים שמה יגע בפניו והעמידו הוה דאמרין הסס ובמסכת מעינות שהיה מנהגו של ר' יהודה ב"ר אלעאי כמפס שחיוס במים לנקותם ולהקריף אף לדבריו שנהגו נעטילת ידים בשחר ובשעת יציאת המים הכסא והסכמנו עס האומר שזו דומה לדאמרין סוף יומא היו ידיו מלוכלכות בטעם וצואה רותן דכרכו ואינו מושט והוה דרבי יהודה ב"ר אלעאי מוקמינן לה להקריף בלגד מ"מ אורסין אלו ברה"ה הפנים אס יש שם לפלוג ואפי' ללכוד די כמפס שחיוס וקריב אני לומר כי משום שיכתא אין מושטין ביום הכפורים כיון שאין זו שטן זכור בטל גס כל סיעתו בטלים ומה שאמר לכהן אשה ידס אחת במים ליתן פה לתינוק משום גס מלך הוא ולמי שהוא אוכל שכל תינוק נכנס בו יכר הרע מבעין אמו מדכתיב לפתח חטאת רוצח ולא נכנס בו יכר הכוזב עד שיתחייב כגלות דאח"כ פרק חלק אבל לא למי שגל לכלל מלוא ולא למי שמעטנה ויש לי סוד בדבר והוא רמז לעולם ומנוכר ודכתיב ר"מ ז"ל נמנרו כזה ויש לו רעים גדולים ובעלי מעשים כד"ן : המשכים לקרות כו' עד כפי המנהג . פ"ק דברכות (דף י"א ב') :

לשני ואס הוא סומא לא יברך פוקח עורים כיון שהדבר חסר בגופו : ח' ב"ה ובתשעה באב שאין כו' : כתב הראש"ד ז"ל ומי הוא שלא ירחץ ידיו מפני הנקיות או מפני השיכתא ואס יש כלים טפוחים מקנה בהם פניו ועיניו ואס יש לפלוג בעיניו ורוחם כדרכו במים ומנכר דכרכו כשאר הימים עכ"ל . ואני אומר רוחא אני שאין הראש"ד משיג בזה כמנהגו אלא כמספיק לפי שאין דבריו מוכרחים בזה שכתב מי הוא שלא ירחץ ידיו מפני הנקיות שכתב כתב הראש"ד דמסכת ידים יכול לברך . ומ"ס או מפני השיכתא אין לו טעם דשיכתא פירש"י שהוא רוח רעה השורה על הפת שנקלח בידים שלא נקל שחיות ואס לא יגע בפה אילו לר' ליקול . ושם ר"ל על רוח רעה השורה על הידים שממחמה הוא סכנה ליגע בפה ובחוסס ובעינים. ומ"ס ואס יש לו כלים טפוחים מקנה בהם ידיו ורגליו ועיניו איני יודע מאי נפקא ליה מתא ובי על כלים טפוחים יברך הא ודאי אינו מנכר על כך . ומכאן קשה גס למה שכתב ומי הוא שלא ירחץ וכו' שס מפני הנקיות יעשה כלים טפוחים ויקנה בהם ידיו ורגליו ולא יעריך לרחוץ . גס מ"ס ואס יש לו לפלוג בעיניו אבל למי שאין לו לפלוג בעיניו מאי איכא למימר . ולכן נראה שלא בא הראש"ד להשיג על רבינו אלא על מה שכתב ביה"כ ובתשעה באב שאין שם רחיצה והלא יש בהם רחיצה אס מפני הנקיות או מפני השיכתא או בכלים טפוחים או אס יש לפלוג בעיניו . וטעם רבינו לומר שאין בהם לרוב בני אדם רחיצה שכתב טעונה ברכה :

והר"ן כתב בפרק בחרה דיומא שאין נראה לו דבריו רבינו אלא כן כהשגה באב בין ביה"כ נופל כדרכו ידיו דכל רחיצה דמנהג

והר"ן כתב בפרק בחרה דיומא שאין נראה לו דבריו רבינו אלא כן כהשגה באב בין ביה"כ נופל כדרכו ידיו דכל רחיצה דמנהג

אחר של רש"י ז"ל ואס כן כיון דעבד ואשה שוים נקט אשה תהלה כמו שאמר בברייתא :

י' המשכים לקרא בתורה וכו' . הערב נא ה' אלהינו וכו' . אשר נהר צט מכל העמים וכו' . רבינו אומר הערב (*) בלא (*) (דפס כמ"ע אבל כמ"מ דפס עס

הנהגות מיימוניות

[ח] ההיא פליגא על כל רבותינו כמבואר במקומו בהלכות י"ב ע"ש ע"כ : [ט] אבל אם קרא ק"ש כבר נפטר באהבה רבה כדאיתא התם וכן פסקו התוספות ואפילו שהה הרבה בין ק"ש לתורה ועסק בעסקים אחרים ביניהם דלא ק"ל בירושלמי דאמר והוא ששנה על אחר (פירוש לאלתר) איג אפילו לדברי הירושלמי לא קאמר הירושלמי אלא לנפטר באהבה רבה אבל לדין שאנו מברכים הני ברכות ג"כ מורה דלא בעינן ששנה על אחר וכן כתב רבינו שמהלך . ועוד כתב ששינה ומרחץ ובה"כ מספיקין וצריך לברך אחר כל אחת כהן ג' ברכות הללו לפי שהן היסח הדעת . השינה שא"ל ללמוד כשהוא ישן ומרחץ ובית הכסא שאחריין אפילו ברהור ד"ת . אמנם מורי רבינו כתב בתשובה שאינו רגיל לברך אלא פעם ראשונה כשהוא לומד או כשהוא קורא בביתו ואינו חורר ובברך באותו יום אלא הפסק של שירת קבע מפני שאינו מסיח דעתו מלמוד דאפילו בהפסק אכילה ובית הכסא ע"כ ובה"כ ומרחץ דין אחד להן ע"כ : [י] כר"י ודלא כר"י דאמר לתלמוד איצ לברך ודלא כר' אלעזר דאמר למשנה איצ לברך וכן אמרדש כתב באב"ה דמברך : [כ] וכתב ר"י בתשובה לה"ר אשר מלוגיל שמצא בפסקי ה"ר שמעון תלמידו של רש"י שרש"י כשהיה משכים לקרות בתורה היה מברך וכשהיה בא לבית הכנסת ואומר ברכות חורר ומברך ומסרתה לקוראין בתורה שמברכים אצ"פ שבירכו כבר וליג לר"י דלא דמי להא דהתם ברכות נתקנו לכך לקרא בתורה ואפילו אם בירך מיד לעסוק בתורה ולא הפסיק כלום כבו שנתקנה ברכת אשר בחר בנביאים להפסדה וק"ל ע"כ : [ל] התוספות כתבו שיש לקרות והערב בו"ו דהכל ברכה אחת היא : [מ] אבל רש"י פירש שם שחזתם המלמד תורה לעמו ישראל אבל החותם בא"י למדני חוקיך פטות הוא בידו שאין זו ברכה אלא בקשה שאמר דוד ע"כ : [נ] פרק כל כתבי א"ר יוסי יהא חלקי עם גומרי הלל בכל יום איני והא אמר כר' עד כי קאמינא בפסוקי דמורה וכתב בערוך בערך תפלה דהכי אמר רב משה גאון מאן דעאל לבי כנישתא ואשכח דגמרו ציבורא פסוקי דמורה אומר ברוך שאמר וחותם ומתהלל בתשובות ואומר עם הצבור אבל לומר פסוקי דמורה אחר תפלה לא דקדום נתקנו ע"כ . ובתשובה כצאתי שרש"י היה אומר כל פסוקי דמורה עד והלל לה' וכו' עד והוא רחום הספוק לו ואו מדלג והוא רחום זה עד והוא רחום דתהלה לפי שאינה אלא ליקוץ פסוקים מה שבינתיים נגמרו מתהלה ואילך עד סוף דהיינו גמירת הלל דקאמר תלמודא כבעמור וכן פי' ראב"ה בשם רבותינו דהיינו אמירת הלל כבעמור עכ"ל . (ועיין במור א"ח סי' נ"ב) : [ס] וכן כתב ר"י אלפס דהיינו פסוקי דמורה דקאמר ע"כ : [טז] וברוך שאמר וישתבח הוה כמו ברכה הספוקה לחבריתה וברבין גאון כתוב אסור לאשתעוין בין ברוך שאמר עד שחזתם הכספר אבי"ה וגרסי' בירושלמי הכספר בין ישתבח ליוצר אור עבירה היא בידו וחורר עליה במערכי המלחמה ולכן נהגו לומר ישתבח מעימד כמו יוצר שהרי אסור להפסיק בנתיים אך נהגו להפסיק וכן רש"י אסר להפסיק וכן באלפס כתב הלבנתא דלא מיבעי' ליה לאשתעוין פני מתחיל בברוך שאמר עד מסיים ליה י"ח ע"כ :

שומר וישמרת הילכך מיבעי לי לאיית דלא לאשתעויי מני מחיל צדוק שומר עד דמסיים י"ח עכ"ל :

יד חייב אדם לנדר וכו'. כתב הר"ף בסוף ברכות גרסין בפרק התכלת מנחות (דף מ"ג ז'). תניא היה ר"מ אומר חייב אדם לנדר מאה ברכות בכל יום א"ר חייא

בר איויא בשבחוהו וי"ט דלא כפישי ברכות ממלו להו באספרמקי ומגדי פירוש צמתי בשמים ומגדים. וצירושאמי סוף ברכות מני צמס ר"מ אין לך אדם משראל שאינו עושה מאה מאות בכל יום קורא שמע ומצדק לפניו ולאחריה חוכל פמו ומצדק לפניו ולאחריה ומתפלל ג"פ י"ח וחוזר ועושה שאר מאות ומצדק עליהם :

יו ומדלג קדושה מן הכרעה הראשונה. כתב מורינו הר"ר יצחק אבובי ז"ל שגנו של רבינו העיד על אביו ז"ל שכתב צתב ידו צתשובה שהיחיד יכול לאומרה אלמא הדך ציה ממ"ש כאן וכ"כ צא"ח וכ"כ רבינו ירוחם וכ"כ הרשב"א צתשובה שרבינו חזר צו וכתב שחיד יכול לאומרה :

וכתבו הפוסקים ז"ל דף ע"ג דאין דבר שצדקושה פחות מעשרה היינו דוקא כגון קדושה שכתלה שאלו אומרים נקדישך כמו המלאכים אלא צדקושה יולר אין אלו מקדישין אלא אלו מספרים איך מקדישין המלאכים :

יח ובתפלת הערב וכו' וסומך גאולה לתפלה. בריש ברכות (דף ז') :

אמרו דברייחא אחת מסייעא ליה לרבי יוחנן דחמר חיזוהו צן עולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית כלומר אפילו צתפלה ערבית מני צעי למסמך גאולה לתפלה ואמרין התם הו צעי למימר השכיבו מושי כיון דתקינו לומר השכיבו בגאולה אריכתא דמיא :

פ"ח א תפלת הצבור נשמעת וכו'. פ"ר

דברכות (דף ז' ח'). אמרין שרצ נחמן לא היה יכול לצא לבית הכנסת להחפול וא"ל ר' יצחק דלימא לשליח צבור צעידנא דמלני צבור ליה ולודעיה למר א"ל מלי כולי הלי א"ל דאר"י משום רש"י מלי דכתיב ואני חפלתי לך ה' עם רצון אימתי עם רצון צעשה שהצבור מתפללים ואמוראי קובא סוגרים צן ומיחו לה מקראי אחריו. ומיחא [שם ח'] ר' נחן אומר מנין שאין הקב"ה מואס צתפלתן של רבים שנאמר הן אל כבוד לא ימאס. ומכאן למדנו שאפילו שאין האדם הולך לבית הכנסת יש לו לשער שיתפלל צעשה שמתפללין הקהל וזהו שומר רבינו ולא יתפלל יחיד וכו'*. ומה שכתב לפיכך לר"ך אדם לשחק עצמו עם הצבור בפרק תפלת השחר (דף ז') לעולם לשחקק איניש צדדי ליצורא ואף ע"ג דהתם לענין שיאמר תפלת הדרך צלשון רבים שיאמר הו נמי איכא למשמע מינה :

*[צ"ל פסק הים לו למהר"ק נוסחא אחת צרכינו מאשר הוא כספרינו] :

ולא התיר חגורו ולא נכנס לבית הכסא וכיוצא באלו צריך להשלים [ט] מאה ברכות מן הפירות : **מין כיצד אוכל מעט ירק ומברך לפניו ולאחריו וחוזר ואוכל מעט מפרי זה ומברך לפניו ולאחריו ומונה כל הברכות עד שמשלים מאה בכל יום :** ין סדר תפלות כך הוא. בשחר משכים אדם ומברך ברכות אלו. וקורא הזמירות ומברך לפניהם ולאחריהם. וקורא אחר כך שמע ומברך לפניו ולאחריה יומדלג קדושה [ט] מן הברכה ראשונה שלפניה שאין היחיד אומר קדושה. וכשהוא חותם גאל ישראל מיד יעמוד כדי שישמך גאולה לתפלה ומתפלל מעומד כמו שאמרנו. וכשישלים ישב ויפול על פניו ומתחנן ומגביה ראשו ומתחנן מעט והוא יושב בדברי תחנונים. ואחר כך יקרא תהלה [ט] לדוד (*מיושב) ויתחנן כפי כחו ויפטר למעשיו : **יח ובתפלת המנחה מתחיל לקרוא תהלה לדוד מיושב ואחר כך עומד ומתפלל תפלת המנחה וכשמשלים נופל על פניו ומתחנן ומגביה ראשו ויתחנן כפי כחו ויפטר למעשיו.** ובתפלת הערב קורא ק"ש ומברך לפניו ולאחריה וסומך גאולה [ז] לתפלה ומתפלל מעומד וכשישלים ישב מעט ויפטר. והמתחנן אחר תפלת ערבית הרי זה משובח. ואע"פ שמברך השכיבונו אחר גאל ישראל אינה הפסק בין גאולה לתפלה והרי שתיהן [ט] כברכה אחת ארוכה :

פרק שמיני

א תפלת יחציבור נשמעת תמיד ואפילו היו בהן חוטאים אין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים. לפיכך צריך

א טור א"ח סי' מ"ז סמ"ג עשין כ"ז י"ט : ב עיין בטור א"ח סי' נ"ט : ג טור א"ח סי' ז' סמ"ג עשין י"ט : *סי' א' אינו

לחם משנה

יח ובתפלת הערב וכו'. פסק רבינו יוחנן דחמר צברכות (דף ז' ע"ב) חיזוהו צן העולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית ע"כ. וא"כ מה שהשיגו למעלה הרשב"ד ז"ל צפ"ג גבי מ"ש ויש לו לאדם להחפול תפלת ערבית של לילי שבת וכו' שאין ראוי לעשות כן אלא לצורך שעה מפני שצריך סמיכות גאולה לתפלה. אי אפשר לתרץ כמו שחידשתי למעלה דרבינו סובר דלא צעיק סמיכות גאולה לתפלה צעריה דהא צדדי קאמר לה הכא. אלא ר"ל שמתפלל ערבית וק"ש עם צרכותיה קודם שהשקט החמה כדי לסומך גאולה לתפלה ואח"כ יקרא ק"ש בלא ברכות אחר זאת הכוונת. דברכות אינם מעבדות. וכי תימא אי קורא ברכות של ק"ש ציוס שעדיין לא הוי זמן ק"ש אס כן הוו הני ברכות לצטלה. וי"ל דאין אלו מצרכים על ק"ש ואס כן הברכות הוו מילתא צאנשי נפשיהו וכדכתב הרשב"א ז"ל והובא צצ"י דיני תפלת ערבית. ואס כן ודאי שיכול לקרות ק"ש עם צרכותיה מצדד יוס :

פ"ח א תפלת הצבור נשמעת תמיד וכו'. צפ"ק דברכות (דף ח') מניין שאין הקב"ה מואס

יד חייב אדם לנדר מאה ברכות וכו'. צפ" התכלת (מנחות דף מ"ג ע"א) תניא היה רבי מאיר אומר חייב אדם לנדר וכו' :

מין בזמן הזה שתקנו ברכות האפיקורוסין צתפלה והוסיפו הטוב והמטיב צברכות המזון וכו'. ומה שלא כתב רבינו ז"ל שם ברכות שהרי יש צרכות ירלא עיינו הטעם הוא שאין הכל אומרים אותה אלא מקצת העם וכמו שכתב הוא בסדר התפלה : **צריך להשלים מאה ברכות מן הפירות וכו'.** (שם) צצתא וציומא טבא טרה וממלי להו באספרמקי ומגדי. ומ"ש רבינו כיצד אוכל מעט ירק ומברך לפניו ולאחריו וחוזר ואוכל מעט מפרי זה וכו' קצת קשה דמשמע דה"ק שיאכל תחלה מעט מן הפרי ויברך צרכה אחרונה ואח"כ מאותו הפרי עצמו ויאלל מעט וזה נראה דאסור משום דאסור לגרוס צברכות, אלא נראה דרבינו ודאי לא קאמר אלא שאס לכל ירק ולא היה צדעמו לאכול יותר צעת ההיא צעעבור אותו העת לר"ך שיחזור ויאכל מאותו פרי כדי להשלים והשתא לא הוי גורס צברכות שכתאכל צתחלה וצריך לצסוף לא היה צדעמו לאכול יותר :

מנדל עז

חייב אדם לנדר מאה ברכות כו' עד למעשיו. הכל צמכת מנחות פרק התכלת (דף מ"ב) : **ובתפלת המנחה מתחיל כו' עד סוף הפרק.** פ"ק דברכות (דף ז') :

פ"ח תפלת היצור כו' עד תפלת היצור. פ"ק דברכות (דף ז') :

[ט] רב חייא בריה דרב איויא סמלו להו באספרמקי ומגדי פ"י בשמים ופירות. וכתב רא"ם הברכות שמתרכין הקוראין בתורה כל אחד ב' ברכות וה' של מפטיר עולים לחשבון לשמועיהם לפיכך נכון לקוראים בתורה לומר הברכות בקול רם וגם בלאו האי פעמא ראוי הוא כדי שיענו העם אחריהם דלמי הוא אומר ברכו אה' המבורך כשאומר בלחש וק"ל. ועוד דברייחא אפילו יחיד אומר מפני שהוא כסוד וכן הורה מורי רש"י. ויש שאין רוצין לומר ולא לדלגה ואומרים ענים ואוכרים ביראה קדוש ובורך לאל ברוך וכו'. פ"ק דברכות תניא א"ר יוסי פתח אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה וכו' עד ולא עוד אלא בזמן שנכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונים יהא שמה רבא מברך לעלם הקב"ה מנענע ראשו כו' יש שקורין ברייתא זו כשאין מתפללין בעשרה בשביל שיש בה אמן יהא שמה רבא. ומתניתין דג' שאכלו שיש בה ברכה. וברייחא דריש פרק גיר הנשה חביבין ישראל וכו' שיש בה קדושה. אי נמי קורין בשנת מות המלך עזרה. ומיהו במסכת סופרים תניא קדושה שביוצר אור ושבעד קדושה אפילו יחיד אומרה כדפרישית לעיל אבל נעריצך ונקדישך אין אומרים בפחות מעשרה אביה : [ק] פ"ק אסר רבי אלעזר בר אבינא כל האומר תהלה לדוד בכל יום שלשה פעמים מובחל לו שהוא צן העולם הבא : [כ] א"ר יוחנן איהו צן העולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית ע"כ : [ט] וכן כתבו התוספות גם על י"ח פסוקים ויראו עיינו דכין דתקנו חכמים י"ח פסוקים כנגד י"ח ברכות ותקנו יראו עיינו מפני הסכנה שימתינו זה את זה בבית הכנסת ולא ישאר אדם יחיד שם הוה ליה כנאליה אריכתא דאסרינן ביי שפתי תפתח כדפרישתי לעיל פ"ב ע"כ :